

- altid betinger praksis, men på en måde, der bla er formet af den politiske kamp, herunder de modstående klassers praksis.
- ⁶¹ Det er muligvis en sådan sammenhæng James P Hawley hentyder til med sin lidt uklare bestemmelse af interesserne som "essentially constituted and constructed and thus closely related to ideology. They are not necessarily a direct reflection of social or class situation, nor are they simply reflections of social structures: indeed, ideology itself plays an active role in their social construction and definition". James P Hawley, "Protecting Capital . . .", *op cit* p 134. Det bliver aldrig klart i Hawleys formuleringer, om interesserne er en indirekte refleks af samfundsstrukturen, eller om der er tale om rent ideologiske konstruktioner.
- ⁶² Der er her en klar parallellitet til interessebegrebet hos Morgenthau. Også der var der jo tale om på den ene side en abstrakt fastlagt grundlæggende interesse, og på den anden side en altid historisk specifik tillem্পning af denne grundlæggende interesse til de konkrete forhold.
- ⁶³ Poulantzas, *op cit* p 112.
- ⁶⁴ Jvnf den afsluttende diskussion i Martinussen, *op cit* p 1433 ff.
- ⁶⁵ Mere systematiske forsøg herpå finder vi vel egentlig kun i Martinussen, *op cit*, samt i de heraf inspirerede analyser.
- ⁶⁶ Rosenau, *op cit*.
- ⁶⁷ *ibid*.
- ⁶⁸ Erik Rasmussen, *op cit*, p 119. Som det vil fremgå om lidt har Rasmussen modificeret sin position senere.
- ⁶⁹ Göran Therborn, *What Does the Ruling Class Do When it Rules?*, London, New Left Books, p 146.
- ⁷⁰ I den sammenhæng forekommer det gådefuldt, at en marxist som Therborn opgiver interessebegrebet, fordi det rummer "ideological evaluations". Det synspunkt implicerer jo, at der kan konstrueres en værdifri marxisme, der står uden tilknytning til arbejderklassens politiske projekt – socialismen. Dette turde være en *contradictio in adjecto*.
- ⁷¹ Gunnar Myrdal, *Objektivitetsproblemet i samhøllsforskningen*, Stockholm: Rabén & Sjögren, 1968, p 39 ff. Se også diskussionen af værdirelativismen hos Erik Rasmussen, *op cit* p 31 ff, og John Martinussen, *Bidrag til analyse af den pakistanske stat*, Århus: eget forlag, 1974, p 4 ff.
- ⁷² Iøvrigt synes en af det objektive interessebegrebs tidligere kritikere, Erik Rasmussen, nu at have accepteret dets analytiske værdi, men med en klar angivelse af, at det ikke kan forpligte på tværs af forskellige teoretiske udgangspunkter. "Med andre ord: den "objektive" interesse er et led i selve definitionen af en given klasse og karakteriseres derfor efter mine begreber bedst som apriorisk. Der er intet forkert i tentativt af definere en interesse apriorisk, men der er heller ingen grund til, at andre forskere skal lade sig imponere af termen *objektiv*". Anmel-

delse af John Martinussen, "Staten i perifere og postkoloniale samfund: Indien og Pakistan", *Statsvetenskaplig Tidsskrift*, Årg 83, nr 3, 1980, pp 192–204.

Samband mellan ekonomisk och politisk utveckling i Sverige

En forskningsöversikt*

1. Inledning

1.1 Politisk ekonomi

Interaktionen mellan ekonomin och politiken har blivit mer intensiv under senare år i takt med att den ekonomiska utvecklingen inom allt fler sektorer kommit att bero på politiska beslut. Befolkningens efterfrågan på varor och tjänster som inte kan produceras på den öppna marknaden har ökat liksom kraven på en annan fördelning av samhällets inkomster. Detta har gjort att allt fler beslut rörande ekonomiska förhållanden fattas, inte på den fria marknaden, utan av samhället efter politiska processer där individer och grupper söker påverka besluten så att de blir förmånliga för dem. För att kunna förstå verkligheten måste därför även andra beslutsmekanismer än prissystemet studeras.¹ Ekonomiska faktorer har också stark inverkan på politiska beslutsinriktning. Dessa förhållanden har utgjort argument för en forskningsinriktning som syftat till att bryta åtskillnaden i studiet av ekonomin och politiken.

De klassiska nationalekonomerna och deras senare efterföljare studerade i huvudsak marknadens ekonomi. De intresserade sig i mindre utsträckning för att analysera statens aktiviteter. Orsaken till detta var bla att politiken togs som institutionellt given. Statsmakterna antogs helt enkelt vilja och ha förmågan att genomföra den av ekonomerna föreslagna politiken för samhällets bästa. Staten i sig påstods vara improduktiv.² Likaledes ansågs den traditionella statsvetenskapen i alltför liten utsträckning beakta ekonomiska faktorer för att förklara politiska förhållanden.³

Politisk ekonomi, studiet av de ömsesidiga relationerna mellan ekonomin och politiken i ett samhälle,⁴ har uppstått som en reaktion på dessa förhållanden. Ett antal nationalekonomer i Lund tillhörde pionjärerna vad gäller att studera området då de analyserade konjunkturutvecklingens samband med politiska kriser i ett land. Detta skedde redan på slutet av 1940-talet. Dessa forskare hade under lång tid få efterföljare internationellt och inga alls nationellt.

Det skulle dröja 25 år innan ansatsen uppmärksammades rejält. Då skedde det genom internationell forskning om hur samhøllsekonomin utveckling påverkar valresultat och partipopularitet. Riktningen har efterhand

vidgats till att omfatta studier av samband mellan politiska och ekonomiska aktiviteter i vid mening.

Stort intresse har riktats mot staten som aktör på de ekonomiska och politiska arenorna överhuvudtaget.⁵ Under 1970- och 1980-talen har politisk ekonomi varit ett av de snabbast växande forskningsområdena inom statsvetenskapen och nationalekonomin. Ett oräkneligt antal arbeten publiceras årligen i de vetenskapliga tidskrifterna.

Den politiska ekonomin har studerats utifrån en mängd olika utgångspunkter. Beroende på frågeställningar, metodologisk ansats och slutsatser kan flera varianter urskiljas. En ansats går under beteckningen ”modern politisk ekonomi” eller ”ny politisk ekonomi”. Den kallas modern eftersom den behandlar det moderna samhället och använder moderna teoretiska och empiriska metoder.⁶ Det är detta teoretiska synsätt och utnyttjandet av ekonomiska metoder som skiljer de moderna studierna från de nämnda svenska undersökningarna.

1.2 Public Choice

Förutom att definiera den moderna politiska ekonomin genom sitt studieobjekt kan den således också avgränsas beroende på vilka antaganden den bygger på.

Inom den nyliberala teorin har frågeställningar liknande dem som behandlades inom den tidiga politiska ekonomin fått förnyat intresse. En del av den nyliberala teorin kallas *Public Choice* och strävar efter att förena den nationalekonomiska vetenskapen med den politiska vetenskapen.⁷

Skolan karaktäriseras av att den applicerar den moderna ekonomins teorier och metoder för att analysera beslut fattade utanför marknaden; icke-marknadsbeslut som t ex politiska beslut.⁸ Synsättet är en tillämpning av ”the economic man”-modellen. Människan antas därmed handla på samma sätt oavsett om han agerar som konsument, i ett privat företag, i en offentlig byråkrati eller som väljare.⁹ Det grundläggande postulatet är att människan är en egoistisk, rationell nytto-maximerare.¹⁰ Alla individer, även politiker, byråkrater och väljare söker maximera sitt egenintresse, som kan beskrivas i form av en nyttofunktion. Denna kan bestå av t ex röster, inflytande, verksamhetsomfång eller ekonomiskt välstånd.¹¹

Public Choice-traditionen söker därmed förklara politikens utformning som resultat av de val som träffas av enskilda politiker, tjänstemän och väljare i deras strävan att förverkliga sina mål.¹²

Riktningen har uppkommit som en reaktion på de traditionella ekonomerna, vilket åstadkommit att det i dag finns två skilda ansatser när det gäller studier av offentlig verksamhet.

De *traditionella ekonomerna* ser staten som en ”välvillig” despot. Staten antas syfta till ett uppsatt speciellt mål: Ett intresse av att öka den sociala välfärden som regering och byråkrati har i uppdrag att utföra. Den optimala handlingslinjen ur samhällets synvinkel, vilken skapar den högsta välfärden hos individerna i samhället, förutsätts kunna erhållas genom maximering av en social välfärdsfunktion, ett skapat mål av samhällsnytta. Detta har också givit ansatsen sitt namn: *sociala välfärdsfunktionsansatsen*.¹³

Synsättet har medfört liten anledning att studera staten. Genom att ha komplett information om individernas preferenser, inga egna preferenser och alltid ha förmågan att uppnå det staten vill, antas staten därmed i sig sakna betydelse för utvecklingen.

Bland de *nya ekonomerna* inom den sk Public Choice-traditionen betraktas istället statsmakten som ett maskineri som människor, i likhet med marknaden, utnyttjar i syfte att nå sina mål. Regering och byråkrati antas alltså ha egna mål som de söker uppnå. Detta beror på att samtliga beslutsfattare också inom statsapparaten påstås syfta till att tjäna sina egna intressen. De sägs inte vara intresserade av att främja det allmänna intresset eller den sociala välfärden.

Inom Public Choice-traditionen anses det att den utgångs ärende får är bra, om det i processen tas hänsyn till individuella preferenser. Detta i motsättning till föreställningen om det gemensamma nyttomålet. Public Choice-synsättet är analogt med en ekonoms bild av hur den ideala marknaden fungerar. Istället för profitmaximerande företagare finns röstmaximerande politiker, och istället för konsumenter finns väljare som också maximerar sin egen nytta.

Denna variant av perfekt konkurrens-processen, där pengar ersatts av röster, förutsätts också leda till pareto-optimalitet.¹⁴ Samhällets bästa sägs uppnås som en sidoprodukt av viljan att nå enskild vinning och inte genom att någon själv kalkylerar det allmänna intresset och följer det, som motståndarna hävdar.¹⁵

De två traditionerna skiljer sig också åt vad gäller huvudsakliga studieobjekt. De traditionella ekonomerna studerar effekter av olika förslag från statsmakterna, medan man inom Public Choice-traditionen mer betonar statsmaktens inre funktionssätt; processen genom vilken offentliga beslut fattas – traditionellt ett ämne för statsvetenskapen. Objektet är hur individers skilda preferenser för kollektiva varor formas och kanaliseras (aggregeras) av olika institutioner vid kollektivt beslutsfattande, till ett samhälleligt beslut i en fråga, vars resultat måste delas av alla.¹⁶

Röstningen på marknaden för kollektiva varor, genom vilken preferenserna avslöjas, betraktas som motsvarigheten till utbytet på marknaden för privata varor.¹⁷ Där-

med relateras innehållen i de samhälleliga besluten till medborgarnas "input" som presenterats genom röstbeteendet.

De traditionella ekonomernas målsättning får sägas vara att finna den optimala politiska lösningen givet vissa bestämda målsättningar; att visa på vilket politiskt beslut som är det optimala och lägga fram det för politikerna som troget skall genomdriva det för högsta möjliga sociala välfärd. Därmed skulle ekonomernas sak vara klar i och med att de lagt förslaget. De nya ekonomerna har istället en mer normativ utgångspunkt: hur skall gemensamma angelägenheter organiseras för att individernas preferenser skall ges störst rättvisa? Därmed har förslag för ökad offentlig effektivitet givits stort utrymme.¹⁸ De statliga lösningarna sägs ha resulterat i ett mindre effektivt utnyttjande av samhällets resurser än om man tillgripit marknadsekonomin genom att individer som tillhör minoriteter tillfogas skada av majoritetsbeslut byggda på felaktiga förutsättningar.¹⁹

1.3 Modern politisk ekonomi

Denna studie behandlar en del av de objekt som har studerats inom Public Choice-traditionen. Inom ansatsen har forskare utnyttjat tidigare refererade antaganden från nationalekonomin för att studera partier, väljare, byråkratier, intresseorganisationer osv.

Intresset är här koncentrerat till undersökningar av interaktionen mellan regeringars och väljares beteenden och av de resultat denna får för regeringspolitik och väljarpreferenser, eller med tidigare terminologi: modern politisk ekonomi, dvs studier av interaktionen mellan ekonomin och politiken grundat på antagande hämtade från Public Choice och från statsvetenskapen.

Den moderna politiska ekonomin bygger på föreställningen att det finns beroendeförhållanden mellan de politiska och ekonomiska systemen.²⁰

1.3.1 Interaktionen mellan regeringars och väljares beteenden

Hur regeringarnas ekonomiska politik påverkas av individernas preferenser och hur individernas preferenser påverkas av regeringarnas ekonomiska politik är i detta perspektiv huvudfrågorna vad gäller interaktionen mellan regeringars och väljares beteenden. Det är arbeten som söker besvara dessa frågeställningar som kommer att presenteras och diskuteras i denna forskningsöversikt.

Studiet av dessa företeelser är baserat på ett antal förutsättningar rörande partiers, regeringars och väljares beteenden. Viktiga delar är hämtade från Downs (1957) ekonomiska teori för en demokrati.

Downs modell för partikonkurrens bildar utgångs-

punkt vad gäller partierna. Enligt den enkla varianten antas två partier existera. Vart och ett av dessa förutsätts försöka maximera sin andel av rösterna. Enligt Downs formulerar partierna sin politik för att vinna val, snarare än att vinna val för att kunna formulera politik.²¹ Vidare antas partiernas program och väljarnas preferenser i varje politisk stridsfråga kunna fördelas längs en rumslig skala.²² Detta har lett till medianväljarteoremet: förhållandet att väljarna fattar beslut i olika frågor under majoritetsregeln kommer att resultera i att partierna anpassar sina program och sin politik till medianväljarens optimum.²³ Det är ju på detta sätt flest röster står att vinna.²⁴ Detta är förbindelse-länken mellan röstmaximerande politiker och partiernas politik eller program.²⁵

Downs partimodell har utnyttjats och även modifierats i antaganden om regeringspartiernas agerande. Regeringarna antas söka, i likhet med andra aktörer, maximera sin nyttofunktion. Denna förutsätts i den modifierade modellen inte enbart bestå av röstmaximering utan den huvudsakliga nyttan antas ett parti uppleva genom att sitta i regeringsställning. Det kan gälla makt, pengar eller personlig tillfredsställelse,²⁶ men kanske framförallt möjligheten att realisera sitt ideologiska program. När partiet försöker göra detta upplever det restriktioner. Som den viktigaste brukar nödvändigheten att bli återvald betraktas. Om så inte sker kan inte det ideologiskt motiverade programmet realiseras.²⁷ Denna restriktion kan göra att regeringen försöker utnyttja den speciella maktposition den anses ha, en position lik den som innehas av en monopolist.²⁸ Regeringen antas ha den fördelen i förhållande till oppositionen att den kan påverka den ekonomiska situationen för allmänheten/väljarna före ett val genom bl a stabiliseringspolitiska och inkomstpolitiska åtgärder.²⁹

Den moderna politiska ekonomin har också skapat en bild av väljarna, vars allmänna rationalitet naturligtvis också gäller för partierna. Väljarna antas ha en klar och stabil målsättning: att, som andra individer, främja sitt egenintresse. De förutsätts ha full information genom att undersöka alla handlingsalternativ och deras konsekvenser. Därmed har de skapat samband mellan alternativen och målet. Valet träffas efter en beräkning av det mest effektiva medlet för att nå sitt mål. I sin rationalitet antas de maximera sin nytta genom att komma så nära målsättningen som möjligt.

Väljaren antas därför att rösta på det parti vars politik han tror bäst kommer att gynna hans privata nytta. Den viktigaste faktorn väljaren tar ställning till är då det förväntade beteendet hos regeringen och oppositionen under den kommande mandatperioden. Det anses dock inte tillrådligt att förlita sig på program, då ett parti kanske inte kan utföra allt vad det lovat. Det kanske inte ens har för avsikt att göra det. Den rationella väljaren

antas därför istället bygga sina förväntningar om framtida uppförande på hur partierna faktiskt betett sig under tidigare perioder. Därmed förutsätts väljarna hålla den sittande regeringen helt eller delvis ansvarig för situationen. Mest närliggande är då att den sittande regeringens politiska resultat jämföres med ett antagande om hur oppositionen skulle ha klarat sig under motsvarande tidsperiod. Bland de bedömda nyttovärdena anses framförallt ekonomiska faktorer, som inkomst och välbefinnande, vara betydelsefulla för att bestämma väljarnas ställningstaganden.³⁰

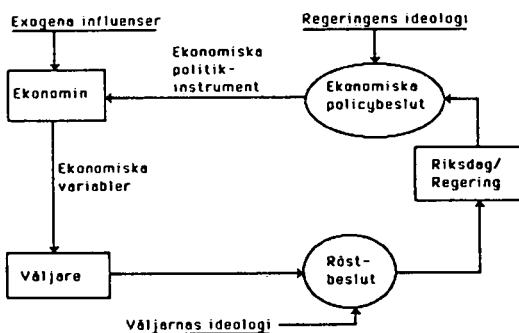
1.4 Politisk-ekonomiska modeller

Empiriska studier av modern politisk ekonomi utnyttjar politisk-ekonomiska modeller. Dessa syftar till att möjliggöra kvantitativa studier av den ömsesidiga interdependensen mellan ekonomi och politik och därmed mellan regeringars och väljares beteenden.³¹

Följande modell illustrerar hur tillståndet i ekonomin influerar väljarnas preferenser och därmed deras värdering av partierna, och på vilket sätt regeringen i sin tur påverkar tillståndet i ekonomin i syfte att påverka valutgången.

Figur 1 visar en enkel grundmodell.³² Vissa forskare har presenterat den med något avvikande utseende och/eller fler antaganden i modellen. Här medtages figuren dock för att illustrera tankegångarna hos alla undersökningarna och inte för att visa hur sambanden bör beskrivas.³³

Dessa modeller utnyttjas för att genomföra empiriska beräkningar av interaktionerna mellan ekonomi och politik med hjälp av ekonometriska metoder. Interaktionerna kan sammanfattas i två typer av funktioner: utvärderingsfunktioner och policyfunktioner.

Figur 1. Interaktionen mellan politik och ekonomi

1.5 Utvärderingsfunktioner

Väljarna antas utvärdera regeringarnas förda politik efter hur den ekonomiska situationen ser ut, den privata såväl som den samhällsekonomiska. (Jämför sambanden i undre delen av figur 1.) Den ekonomiska utvecklingen har to m ansetts så viktig att den ofta använts som ensam indikator på hela begreppet partiprogram som diskuterades i avsnitt 1.3.

Med hjälp av ekonomiska indikatorer förutsätts medborgarna göra en rationell kalkyl och stödja respektive överge partierna i den sittande regeringen beroende på om de anser att nyttan av regeringens politik är större eller mindre än den beräknade nyttan om oppositionen innehåft regeringsmakten.

Politiska partier anses huvudsakligen ha stöd av en klass- och/eller ideologiskt motiverad kärngrupp av väljare.³⁴ Det antas dock existera en kritisk grupp av potentiella partibytare. Det är dessa vars preferenser förutsätts vara bestämda av korttidsfaktorer i stil med den ansedda framgången eller misslyckandet hos den sittande regeringens ekonomiska politik.³⁵ Vad som med denna ansats förklaras är således *förändringarna* i partipopularitet eller valresultat, inte *nivån*.

Undersökningarna av utvärderingsfunktionerna baseras på hypotesen att det parti/de partier som innehar regeringsmakten gynnas av goda tider eller förbättrade konjunkturer och förlorar på ett försämrat konjunkturläge.

1.5.1 Valfunktioner

En första grupp av utvärderingsfunktioner kallas valfunktioner (Vote functions). Dessa behandlar medborgarnas utvärdering av den nytta de anser sig erhålla från regeringens politik och hur denna nyttokalkyl påverkar deras beslut som väljare om vilket parti de skall ge sin röst på valdagen.

1.5.2 Popularitetsfunktioner

Den andra gruppen av utvärderingsfunktioner kallas popularitetsfunktioner (Popularity functions) och mäter hur regeringspartiernas popularitet i opinionsmätningarna påverkas av den ekonomiska situationen i landet. Popularitetsindexen ses som en indikator på trolig kommande valutgång.³⁶

1.6 Policyfunktioner

Beroende på återvalsrestriktionen kan tillfredsställande popularitet för regeringen också ses som en del av dess nyttofunktion. Andra restriktioner som brukar nämnas är ekonomiska (budget- och bytesbalans) samt administrativa begränsningar.³⁷

Sambandet mellan politik och ekonomi kan därför

även tänkas gå den omvända vägen: om befolkningen reagerar på det ekonomiska tillståndet har ju regeringarna anledning att söka manipulera ekonomin i syfte att influera väljarnas attityder och därmed öka sina chanser att bli återvalda. Regeringarnas användande av sina politikinstrument för att påverka ekonomin i syfte att maximera sin nytta kallas *policyfunktionen* (jämför övre delen av figur 1).

Funktionen förutsätts beskriva regeringens reaktioner på dess aktuella chanser till återval. Om återval tycks vara i fara beroende på låga popularitetstal måste regeringen använda de redskap som den kan kontrollera för att förbättra de ekonomiska villkoren på kort sikt. Om, å andra sidan, opinionsmätningarna tyder på ett *komfortabelt återval*, kan regeringen ha råd med att fatta ekonomiska beslut som korresponderar med dess ideologiska position även om dessa inte nödvändigtvis är populära och drar in röster till regeringspartierna på kort sikt.³⁸ Restriktionerna kan således skapa svåra beslutsprogram för regeringarna som står mellan att fatta beslut baserat på sitt program och tvång att välja vad som är omedelbart populärt.³⁹

1.7 Undersökningsområde och uppläggning

Denna forskningsöversikt behandlar studier av sambanden mellan ekonomi och politik i Sverige. Fokus är på framställningar av samspelet mellan väljares och politikers beteenden som kan inordnas i de politisk-ekonomiska modellerna.

Forskningen kring utvärderings- och policyfunktionerna kommer därför att presenteras och de viktigaste resultaten att sammanfattas. Uppläggnings- och resultaten i dessa studier blir därefter föremål för granskning och kommentarer. Diskussionen utmynnar i ett försök till systematisering av ett antal hypoteser härledda från undersökningarna av utvärderingsfunktionerna.

2. Utvärderingsfunktioner

2.1 Valfunktioner

2.1.1 Förutsättningar

Under 1940-talet började svenska forskare studera sambandet mellan politik och ekonomi. Dessa sökte förklara valresultaten enbart utifrån index över den ekonomiska konjunkturen. Senare forskare har vanligen använt tre indikatorer på den ekonomiska situationen: inflation, arbetslöshet och tillväxt i realinkomsten. Inflation och arbetslöshet förväntas ha ett negativt samband med regeringarnas valresultat/popularitet, medan tillväxt av realinkomsten antas ha en positiv påverkan.⁴⁰

Vid undersökningarna av valfunktionerna jämföres värdena på de oberoende variablerna under valåret med

värdena under året innan: Det är denna förändring som väljarna antas utvärdera mot andra ekonomiska lägen som de har upplevt.

2.1.2 Undersökningar av valfunktioner för Sverige

Johan Åkerman (1946) är den förste som med enkla medel sökt förklara ministärväxlingar med konjunkturscykelförändringar. Hans slutsatser kan sammanfattas enligt följande: 1/3 av de 33 kabinetsförändringarna mellan 1866 och 1940 ansågs vara orsakade av konjunkturedgångar. Vidare skulle högkonjunkturer haft en tendens att stärka konservativa partiers ställning medan depressioner föreföll stärka socialdemokraterna.⁴¹

Kurt Rydén (1950) studerade sambandet mellan ekonomiska förhållanden (industriell- och agrarkonjunktur) och valresultaten i Sverige 1896–1948. Rydén sammanfattade sina huvudresultat enligt följande: I fredstid påverkades valresultaten starkt av den industriella konjunkturen före valet. Detta skulle ha gällt alla val utom 1928. Korrelationskoefficienten mellan variablerna beräknades till .73. Under kriget var valresultaten istället påverkade av icke-konjunkturrella faktorer. Sambandet mellan agrarkonjunktur och valresultat framstod däremot som svagt eller obefintligt.⁴²

Rydéns analyser baserades huvudsakligen på jämförelser mellan figurer över indextal. Den statistiska teknik som användes var mycket enkel jämfört med den som utnyttjats i moderna studier.

Jonung och Wadensjö (1979a) publicerade därför en uppsats vars syfte var att med hjälp av regressionsanalys reanalysera Rydés data och framförallt jämföra resultaten med Rydés slutsatser.⁴³

Huvudsakligen gav Jonung och Wadensjö's undersökning samma resultat som Rydés. Den stärker därmed uppfattningen att ekonomiska förändringar haft ett betydande inflytande på valen i Sverige. På några punkter redovisade de dock andra uppfattningar. De menade att det inte var krigsvalen utan val med stora förändringar av valmanskåren och/eller med expeditonsregeringar som inte gick att förklara med ekonomiska faktorer. Vidare fann de, när de sistnämnda valen utslutits, att även det agrarekonomiska indexets samband med valresultatet var signifikant.⁴⁴

Madsen (1980) utnyttjade de tre närmast "klassiska" oberoende variablerna arbetslöshet, inflation och tillväxt i realinkomst tillsammans med statens skatteintäkter för att förklara de svenska valresultaten 1920–73. Liksom andra författare laborerade han med både nivåer på och förändringar av de oberoende variablerna för att komma fram till vilken operationalisering som har störst förklaringskraft.

I Madsens undersökning jämfördes förändringen av

valresultaten med ett konstruerat "normalt röstetal" baserat på partiets röstetal i de tre senaste valen.⁴⁵

Två av de av Madsen undersökta variablerna befanns vara signifikanta, dock enbart om de ej inkluderades samtidigt i regressionsanalyserna. En ökning av arbetslösheten framstod som negativ för regeringspartiets valresultat, medan en ökad tillväxt i bruttonationalprodukten skulle medföra ett positivt valresultat för regeringsinnehavaren. 1 procents ökning av arbetslösheten föreföll att minska regeringspartiets valresultat med 2,4 procent.⁴⁶ Sammanlagt lyckades Madsen förklara 47 procent av variansen i de svenska valresultaten. Motsvarande tal är i Jonung och Wadensjö (1979a) hela 71 procent.⁴⁷

Existensen av sambandet mellan ekonomi och politik har vidare prövats ur ett komparativt perspektiv. Schmidt (1983 och 1984) jämförde förhållandena i OECD-länderna under en period i slutet av 1970- och början av 1980-talet. Detta innebar att studierna av svenska förhållanden begränsades till valen 1976, 1979 och 1982.

Metodologiskt är detta exempel på en annorlunda infallsvinkel; jämförelser mellan länder utan utnyttjande av ekonometriska tekniker.

Schmidt utgick från den "allmänt omfattade åsikten" att regeringar med "successful and favourable record in its social and economic policies" skulle belönas vid val och att det omvända skulle ske för regeringar med dåligt resultat av förd politik.⁴⁸ Som mått på politikresultat använde författaren dels ett sammanfattande mått på social- och politisk policyeffektivitet (1983) och dels arbetslöshetsnivån (1984).

Den socialdemokratiska regeringens fall 1976 gavs som ett exempel på de många paradoxala valresultaten i OECD-länderna. I ett internationellt perspektiv framstod den svenska regeringen som producent av ett effektivt politikresultat; trots detta förlorade socialdemokra-

terna valet. 1979 års resultat ansågs dock bekräfta hypotesen om belöning för framgångsrika politikresultat.⁴⁹

Schmidt sammanfattade sina resultat i slutsatsen att chansen till återval framstod som ca 50-procentig, oberoende av bra eller dåligt ekonomiskt uppförande och politik, med t o m viss tendens till sämre odds för regeringspartier i länder med låg arbetslöshet.⁵⁰ Regeringarna skulle med andra ord ha råd med den politiska kostnaden för massarbetslösheten.

Följande tabell sammanfattar resultaten i de undersökta uppsatserna:

2.1.3 Kommentarer

Resultaten i de fåtaliga avancerade statistiska undersökningarna av valfunktionerna är relativt enhetliga. Författarna är eniga om att realinkomst/konjunkturutveckling påverkat regeringspartiernas valresultat positivt.

Mina kommentarer kommer istället att inriktas på hur man på ett korrekt sätt mäter sambanden mellan förändringar i ekonomi och politik. Man kan här rikta kritik mot operationaliseringar av både de beroende och de oberoende variablerna.

Mot Schmidts undersökningar måste skarp kritik riktas. Han undersöker inte sina hypoteser om ekonomins påverkan på politiken på ett korrekt sätt och tar således inte hänsyn till utvecklingen av policyeffektiviteten eller arbetslösheten över tiden inom landet. Bara så kan det avgöras vad som för väljarna är hög respektive låg arbetslöshet. Ett bra ekonomiskt resultat kan ju i ett längre tidsperspektiv framstå som dåligt och vice versa. Att väljarna skulle relatera den egna situationen till förhållanden i andra länder, som Schmidt implicit förutsätter, får anses som orealistiskt då väljarnas erfarenheter, och därmed deras utvärdering, i huvudsak är begränsad till förhållandena i det egna landet. Detta gör att en jämfö-

Tabell 1 Valfunktioner för Sverige (signifikanta samband)

Studie (tidsperiod)	Oberoende variabler		Tillväxt i realinkomst
	Inflation	Arbets- löshet	
Rydé (1950) (1896–1948)	–	–	Ja (industrikonjunktur) Nej (agrarkonjunktur)
Jonung och Wadensjö (1979a) (1896–1948)	–	–	Ja (industrikonjunktur) Ja (agrarkonjunktur)
Madsen (1980) (1924–1973)	Nej	Ja	Ja

relse av nivåer mellan länder är ointressant.

Schmidt tar inte heller hänsyn till vad belöning respektive bestraffning betyder. Tag som exempel två valresultat för ett regeringsparti: En förlust av 15 procentenheter från 75 % till 60 % contra en förlust av 2 procentenheter från 51 % till 49 %. Den första förändringen räknas enligt Schmidt inte som att väljarna straffar regeringen vilket är fallet med den andra förändringen.

Schmidt borde istället använt förändringsdata, både vad gäller förändring av policyeffektiviteten, arbetslösheten och valresultaten. Därmed skulle det vara möjligt att på ett korrekt sätt pröva hypotesen om sambandet mellan ekonomin och politiken inom ett land.

Om så görs förefaller de svenska valresultaten 1976–1982 inte alls så paradoxala. Regeringen 1979 hade det bästa läget att försvara och erhöll också det bästa valresultatet. Sämst var situationen 1982 och då blev också valresultatet som sämst för regeringspartierna.

I sitt nuvarande skick kan Schmidts resultat *inte* anses ge någon vägledning om sambanden mellan ekonomi och politik.

Liksom Schmidts var Rydés mått på valresultatet, förhållandet mellan antalet riksdagsmän i det regerande partiet efter contra före ett val, tveksamt. Partibytare och vildars partianslutning tillgodosågnades därmed det parti de anslöt sig till under mandatperioden. Detta tillsammans med att mandatandelarna inte överensstämmer med väljarandelarna gör att *väljarnas* utvärdering av regeringens ekonomiska politik inte kan isoleras. Att riksdagsmännen byter tillhörighet och att mandatfördelningen snedvrider röstfördelningen blir felkällor i undersökningen. Den sistnämnda felkällan får större betydelse under tidigare, icke fullt ut proportionella, valsystem.

Det förefaller nödvändigt att som Madsen jämföra valresultaten med ett normalröstetal för en viss tidsperiod. Därmed tas hänsyn till att långsiktiga förklaringsfaktorer, som förändrad klass- och religionsstruktur, förändrar nivåerna på partiernas röstetal på lång sikt. Om ett normalröstetal inte skulle utnyttjas skulle kort- och långsiktiga faktorer tillsammans orsaka förändringarna i valresultaten.

Även hur de ekonomiska faktorerna operationaliseras får stor betydelse för resultaten. De indikatorer på ekonomisk utveckling som utnyttjas måste mäta hur individen uppfattar förändringar av den egna ekonomiska situationen och/eller av utvecklingen av samhällsekonomin. Detta kräver att individernas värderingssystem undersöks. Vad är det som individerna bedömer som betydelsefullt för sitt ställningstagande, och med vilken referensram utvärderar man det ekonomiska läget? Med fjolåret, med den förra mandatperioden eller med trenden i utvecklingen?

Aggregatdataansatsen måste kompletteras med un-

dersökningar på individnivån. Denna typ av data existerar dock inte för tidigare valresultat eller för ett så stort antal fall som opinionsmätningarna, varför den inte kan bli en ersättning.

Ett problem som inte heller kan bemästras i undersökningar av aggregatdata är effekterna av att valmanskårens sammansättning kan genomgå stora förändringar mellan två val. Detta kan bero på utvidgningar av rösträtten till nya grupper genom rösträtt för kvinnor eller sänkt rösträttsålder.⁵¹ Med aggregatdataansatser förutsätts att det är samma befolkning som i två val utvärderar regeringspolitiken. Ändras den sociala sammansättningen i alltför hög grad måste valet lämnas utanför undersökningen.

Aggregatdatametodiken medför också att ett samband på individnivå mellan ekonomisk situation och väljarbeteende i valresultaten kan döljas av att en stor majoritet av väljarna istället baserar sitt ställningstagande på andra företeelser som tex klassstillhörighet.⁵²

2.2 Popularitetsfunktioner

2.2.1 Förutsättningar

En av orsakerna till att popularitetstalen utnyttjas som substitut för valresultaten är att det därigenom går att erhålla längre, jämförbara tidsserier. Detta gör att förändringar över tiden i väljarnas attityder kan studeras och att fler oberoende variabler kan undersökas samtidigt.

Att utnyttja popularitetsdata som substitut för valresultat är dock inte helt utan invändningar. Förhållandena under vilka väljarkåren röstar, efter en publicitetsfylld och mobiliserande valkampanj, är mycket annorlunda jämfört med de när individer svarar på frågor om hypotetiskt valbeteende eller allmänna partisympatier när det är långt till ett val. Vid valen har en speciell situation skapats av partierna och massmedia beroende på att det för partierna gäller att vinna valen och inte opinionsmätningarna.

Opinionsdata innehåller således mycket tillfälligheter jämfört med röstresultaten som manifesterar de verkliga ställningstagandena. Även rena mätproblem kan ge upphov till de förändringar som återfinns i opinionsundersökningarna. Mest valida mått på röstbeteende får opinionsmätningarna anses ge under valkampanjer.⁵³

2.2.2 Undersökningar av popularitetsfunktioner för Sverige

Den första undersökningen av den svenska popularitetsfunktionen utfördes av Kirchgässner (1976) och gällde tidsperioden 1967–73. Som förklaringsfaktorer för socialdemokraternas popularitet utnyttjades de traditionella ekonomiska måtten: inflation, arbetslöshet och till-

växt i realinkomsten. Kirchgässner fann att framförallt hög arbetslöshet men även hög inflation hade signifikant negativ inverkan på regeringspartiets popularitet. Effekten av en enprocentig ökning av arbetslösheten var enligt Kirchgässner så stor som 4,2 procentenheter för socialdemokraternas popularitet.⁵⁴

Forskare utanför politisk ekonomi-traditionen har också gjort undersökningar av orsakerna till växlingarna i partiernas popularitetstal. Carlsson, Dahlberg och Rosengren (1981) utgick från ett teoretiskt perspektiv hämtat från masskommunikationsforskningen. Studien rör sambanden mellan förändring av den sociala strukturen och det kulturella läget i samhället.

Konkret anlade författarna ett mer kortsiktigt perspektiv: De sökte fastställa hur fluktuationer i åsikter och opinioner, uttryckta av befolkningen i form av popularitetstal och i pressen i form av kritik av den socialdemokratiska regeringen, påverkades av förändringar i det ekonomiska tillståndet, uttryckt som arbetskraftsbehov, under tidsperioden 1967–74 samt hur kritiken påverkade popularitetstalen.⁵⁵

Författarnas slutsats är att den politiska opinionen delvis påverkas av de ekonomiska förhållandena i sig (troligen den dominanta förklaringsfaktorn), delvis av medieinnehållet i sig och delvis av hur massmedia förmedlar de ekonomiska förhållandena. Även massmedieinnehållet gavs därmed ställning som självständig förklaringsfaktor.⁵⁶

Liksom Rydén kritiserades Carlsson et al för bristfällig statistisk analys. Sigelman (1983) utnyttjade därför i huvudsak samma data och erhöll likartade resultat. Undersökningen visade att arbetskraftsbehov, inflation och massmediekritik var signifikanta påverkansfaktorer på regeringspopulariteten. Störst effektivitet tycks det omvända måttet på arbetslösheten ha haft.⁵⁷

Sigelmans tolkning av sambanden var dock något annorlunda än Carlssons et al. Författaren betonade att den grundläggande källan till variationerna i stödet för socialdemokraterna var ekonomiska förhållanden och att massmediekritiken endast skulle medverkat till att forma befolkningsstödet.⁵⁸

Jonung och Wadensjö (1979b) undersökte också arbetslöshetens, inflationens och tillväxten i realinkomstens betydelse för regeringspartiets popularitet. Två tidsperioder studerades. Perioden av socialdemokratiskt regeringsinnehav 1967–76 och de två åren av borgerligt styre mellan 1976 och 1978.

För tidsperioden 1967 fann de att både konsumentprisindexet och arbetslösheten hade signifikant påverkan på den socialdemokratiska regeringens popularitet.

De erhållna sambanden är liksom i Kirchgässner negativa och har en likartad storleksordning. En 1-procentig ökning av arbetslösheten beräknades leda till en

minskad popularitet med 5,8 procent. En motsvarande ökning av inflationen till en popularitetsminskning med 0,8 procent.⁵⁹

Vid en jämförelse av betakoefficienter fann de att den relativa betydelsen av förändring i inflation resp. i arbetslöshet på popularitetstalen var ungefär likartad.⁶⁰ Detta orsakat av att det existerar större förändringar i inflationen.

Sambanden för tidsperioden 1976–78 var betydligt svagare. Enbart en ökning av arbetslösheten tycks ha haft en signifikant positiv effekt för socialdemokraterna i opposition.⁶¹

Hibbs och Madsen (1981) har också undersökt den svenska popularitetsfunktionen för tidsperioden 1967–78. Förutom inflation, arbetslöshet och tillväxt i realinkomst per capita använde de en fjärde oberoende variabel: skillnaden mellan disponibel inkomst före kontra efter skatt och transfereringar (skattegap).⁶²

Författarna undersökte tre olika modeller för operationaliseringar av de oberoende variablerna. I den första antogs väljarnas stöd för regeringen endast vara baserat på det nuvarande ekonomiska läget. (Samma modell som i Kirchgässner och Jonung och Wadensjö (1979b)). Denna påstått naiva modell gav signifikant samband för arbetslöshetsvariablen.

Att enbart höjd arbetslöshet gav lägre popularitet blev resultatet även för en andra modell där popularitetläget i stället skulle vara avhängigt regeringens kumulativa ekonomiska meriter genom ett viktat medelvärde över den ekonomiska situationen under mandatperioden.⁶³

Bäst resultat visade en tredje modell som tog hänsyn till avvikelserna från den förväntade nivån på de ekonomiska villkoren. Dessa erhöles genom jämförelser av verkligt händelseförlopp med linjära framskrivningar av tidigare ekonomisk utveckling.⁶⁴ Härvid befanns såväl avvikelser från förväntad inflation, från förväntad arbetslöshet som från förväntat skattegap vara signifikanta.⁶⁵

Liksom i Jonung och Wadensjö jämfördes också effekterna av förklaringsvariablerna på populariteten. Hibbs och Madsen fann att en arbetslöshetsökning skulle haft störst effekt under alla regeringsperioder. Regeringspartiets popularitet minskade med 3,1 procent om arbetslösheten ökade med en standardavvikelse och ökningen höll i sig ett år. Motsvarande effekt av en inflationsökning var 2,7 procent.⁶⁶

Hibbs och Madsen konkluderade med att påpeka att rimliga förändringar i makroekonomin kan ha haft en nog så stor betydelse för utgången av valen på 1970-talet då skillnaderna mellan blockens valresultat var små.⁶⁷

Jonung och Wadensjö (1981) har undersökt de svenska popularitetsfunktionerna 1970–79 från ett något annorlunda perspektiv. De presenterar grupp-specifika

popularitetsfunktioner. Två skäl anfördes för att företa en nedbrytning av befolkningen i olika grupper. Dels sades att en studie av denna typ kunde kasta ljus över proceduren att använda en aggregativ ansats, dels sades den kunna bidra till förståelse av den teoretiska grunden för funktionerna. Detta ansågs vara av nöden då funktionerna påstods ofta vara framtagna på ett ad-hoc mässigt sätt, utan diskussion av de mikroekonomiska grunderna för den valda specifikationen.⁶⁸

Författarna utnyttjade popularitetsdata uppdelat efter inkomst, ålder, socialgrupp och kön. Låginkomsttagare, de yngre och de som hade arbete förutsattes vara känsliga för arbetslösheten medan de pensionerade antogs ta mindre hänsyn till inflationen.⁶⁹

Den utan tvekan starkaste effekten hade arbetslösheten som visade på signifikant påverkan på regeringens popularitet i alla befolkningsgrupper, utom bland de pensionerade. Effekten av arbetslösheten sjönk kontinuerligt med stigande ålder. Inflationen hade totalt sett också signifikant effekt, men effekten var inte konsistent i alla grupper.⁷⁰ Känsligast för inflationen förefaller de medelålders att ha varit.

Under den icke-socialdemokratiska perioden var sambanden överlag svagare. Enbart inflationen tycks ha haft signifikant samband med socialdemokraternas popularitet.⁷¹

Författarna utnyttjade också grupp-specifika arbetslöshetsdata för att söka förklara regeringspopulariteten. Dessa tycks dock ha påverkat populariteten mindre eller ungefär lika mycket som de generella måtten på arbetslösheten. Väljarna förefaller alltså *ej* ha tagit större hänsyn till arbetslösheten inom den egna gruppen än till värdet i hela befolkningen.⁷²

De senast framlagda modellerna för politisk-ekonomiska interaktioner i Sverige har presenterats av Lybeck (1983 och 1985). Lybeck sökte förklara regeringarnas popularitet under de fyra mandatperioderna 1970–1982. De oberoende variablerna som utnyttjades var de traditionella; arbetslöshet, inflation och tillväxt i disponibel inkomst; men även en trendvariabel och för första gången en politisk variabel: antal strejkdagar.⁷³

De erhållna resultaten var mestadels inkonsistenta och insignifikanta. Ekvationerna hade under alla mandatperioderna en dålig form, med stark autokorrelation. Ett undantag var dock perioden 1970–1973 då socialdemokraterna var känsliga för den höjda arbetslösheten. Sambandet var det enda signifikanta under perioden.⁷⁴ Ytterligare ett samband, om än svagt, kunde konstateras: Även under mandatperioden 1973–76 föreföll socialdemokraterna att ha påverkats negativt av en höjd arbetslöshet.⁷⁵

Under de borgerliga regeringsperioderna tycktes alla ekonomiska variabler ha varit betydelselösa för popula-

ritetsförändringarna.⁷⁶ Den viktigaste förklaringsfaktorn var överhuvudtaget urholkningen i regeringspopulariteten mätt med trendtermen. Det var den som stod för någon förklaringskraft även under de mandatperioder när också arbetslösheten var signifikant. Trendtermen visade på signifikant nedåtgående popularitetskurvor för regeringarna 1970–73, 1973–76 och 1979–82. Nedgången var speciellt kraftig 1970–73 (i genomsnitt 0,06 % under var och en av de 36 månaderna) och 1979–82.

De ekonomiska faktorernas förklaringskraft var under alla tidsperioderna liten,⁷⁷ och påverkade enbart de socialdemokratiska regeringarna. Lybeck tolkade detta som att enbart starka regeringar påverkas och således inte de svaga borgerliga koalitionsregeringarna. Dessa skall tydligen inte ha hållits ansvariga för tillståndet i ekonomin.⁷⁸

Av Lybecks resultat att döma skall varken inflation, tillväxt i disponibel inkomst eller strejktveckling haft effekt på regeringspopulariteten 1970–82. Såväl Hibbs och Madsen som Jonung och Wadensjö redovisade att inflationen har haft betydelse under åren 1970–1979.

Detta förklarade Lybeck med att det var utvecklingen 1969–72 som gav hela den signifikanta effekten av arbetslösheten och inflationen. Denna period med skarp restriktiv ekonomisk politik, som reaktion på en kraftig högkonjunktur med stark inflation, har i dessa studier behandlats tillsammans med utvecklingen efter 1973. Så har inte skett i Lybeck, som inte heller studerat perioden före 1970.⁷⁹

Lybeck drog den sammanfattande slutsatsen att regeringens popularitet i Sverige huvudsakligen bestäms av enskilda politiska händelser, inte av systematisk påverkan från ekonomin. Efter studier av residualer nämnde han de socialdemokratiska "affärerna" under 1976, interna stridigheter inom regeringarna 1976–1978 och 1979–1981 samt den initiala uppskattningen av folktiregeringen under början av 1979.⁸⁰

Följande tabell sammanfattar resultaten i de uppsatser där popularitetsfunktionen har undersökts.

2.2.3 Kommentarer

Resultaten av undersökningarna av popularitetsfunktionerna är entydiga i att realinkomstutvecklingen inte påverkat populariteten och att arbetslösheten, med undantag för de sista borgerliga åren, gjort det. Forskarna är mer oeniga vad gäller effekten av inflationen. Dock bör anmärkas att de olika resultaten ofta härrör från undersökningar av tidsperioder som inte sammanfaller. Oenigheten är dock reell för det tidiga 1970-talet, där Lybecks negativa resultat står mot rönen i de övriga undersökningarna.

Valet av dessa förklaringsvariabler har oftast baserats

på att de skall ha visat sig signifikanta i andra sammanhang.⁸¹ Teoretiska motiveringar till varför man valt just dessa variabler har ofta saknats. Hibbs och Madsen (1981) visade dock att ekonomiska och fiskala frågor enligt surveyundersökningar faktiskt anses viktiga av väljarna och att de angav detta som skäl för sitt val.⁸²

Andra förekommande motiveringar till att inkludera variabler har varit att regeringar ofta skall ha sökt influera en viss variabel och att den bedömts ha stor politisk vikt (matprisindexet),⁸³ samt att en viss grupp skulle utgöra socialdemokratins kärna och därför vara speciellt betydelsefull för partiets popularitetsläge (industriarbetarnas arbetslöshet).⁸⁴ Den sistnämnda tankegången förefaller dock tveksam. Vad som ger de effekter på partisympatierna som skall förklaras kan i huvudsak antas vara partitytarnas bedömning av den sittande regering-

ens politik. Arbetslösheten för mer marginella grupper typ mellantjänstemän, som visat sig ha stor bytesbenägenhet,⁸⁵ vore då ett mer lämpligt val.

Jonung och Wadensjö (1981) försökte mildra de negativa effekterna av den aggregativa ansatsen. Den grupp-specifika popularitetsfunktionerna som de studerade befinner sig på en lägre aggregatnivå. Risker för det ekologiska felslutet är därmed reducerat, men inte eliminerat. Idealet hade varit att använda data om individernas partipreferenser kombinerat med deras syn på den egna och den allmänna ekonomiska situationen, samt med individernas förklaringar till sitt ställningstagande i partifrågan och med data om deras privatekonomi. Det gör inte Jonung och Wadensjö.

I Kirchgässners och Lybecks undersökningar ges trendtermen ställning som självständig förklaringsfak-

Tabell 2 Popularitetsfunktioner för Sverige (signifikanta samband)

Studie (tidsperiod)	Oberoende variabler			
	Inflation	Arbetslöshet	Tillväxt i realinkomst	Annan variabel
Kirchgässner (1976) (1967-1973)	Ja	Ja	Nej	Ja ¹
Carlsson et al (1981) (1967-1974)	-	Ja (arbkr. behov)	-	Ja ² Nej ³
Sigelman (1983) (1967-1974)	Ja	Ja (arbkr. behov)	-	Ja ² Nej ³
Jonung och Wadensjö (1979b) (1967-1976) (1976-1978) s=ber var	Ja Nej	Ja Ja	Nej Nej	-
Hibbs och Madsen (1981) (1967-1978)	Ja	Ja	Nej	Ja ⁴
Jonung och Wadensjö (1981) (1970-1976) (1976-1979) s=ber var	Ja Ja	Ja Nej	- -	- -
Lybeck (1983b och 1985) (1970-1973) (1973-1976) (1976-1979) (1979-1982)	Nej Nej Nej Nej	Ja Ja Nej Nej	Nej Nej Nej Nej	Ja ¹ Nej ⁵ Ja ¹ Nej ⁵ Nej ¹ Nej ⁵ Ja ¹ Nej ⁵

¹ Trend

² Mediekritik

³ Mediepessimism

⁴ Skattegap

⁵ Strejker

tor. Den redovisar också närmast genomgående signifikant negativ inverkan på popularitetstalen. Det ges ofta inte någon teoretiskt i förväg specificerad orsak till att trendvariabeln skall inkluderas i ekvationerna.⁸⁶ Klart är att den inte mäter någon aspekt på den ekonomiska utvecklingen utan får ses som ett substitut för en politisk variabel, om vars innebörd det råder oenighet.⁸⁷

Trenden ger en deskriptiv bild av regeringspopularitetens utveckling. Som självständig *förklaringsfaktor* måste den ses med stor tveksamhet så länge det inte kan förklaras vad den mäter och motiveras att den därmed just skall vara kontinuerligt avtagande, (och inte t ex öka för regeringspartiet strax efter ett val och strax före nästa val).

Det grundläggande problemet med att utifrån data på makronivån dra slutsatser om förhållanden på mikronivån löses naturligtvis inte genom dessa överväganden. Funna samband ges dock förhoppningsvis större trovärdighet. Vid aggregatdataundersökningar kvarstår alltid risken att det är skensamband som konstateras och att de därför inte skulle hålla streck vid intervjuundersökningar.

För att problemen skall minimeras bör de samband på individnivån som förutsätts uttryckligen specificeras och relateras till de individundersökningar som faktiskt existerar.

Även vad gäller den beroende variabeln är det viktigt att den specificeras på ett korrekt sätt. Undersökningar av det borgerliga styret 1976–82 har baserats på socialdemokratiska popularitetstal (Jonung och Wadensjö 1979b och 1981) och på populariteten för hela det borgerliga blocket, oberoende av vilka partier som satt i regeringen under de olika tidsperioderna (Lybeck 1985).

Båda förfaringsätten förefaller olyckliga. Ansatsen söker förklara regeringspartiers popularitet och därför är det rimligt att också använda denna som beroende variabel.

Effekten av de olika ekonomiska variablerna bedöms vanligen mot bakgrund av hur stor effekt en 1-procentig ökning av t ex arbetslösheten jämfört med inflationen får på popularitetstalen. Frey konkluderade på detta sätt med att säga att arbetslösheten hade den klart största påverkan på regeringarnas popularitet i USA, Storbritannien, Västtyskland och Sverige.⁸⁸ Innan denna tolkning kan bekräftas finns det ett problem som borde studeras: Hur vanliga är de ovannämnda ökningarna? Är det så att en 1-procentig ökning av arbetslösheten är mycket mer sällsynt än en motsvarande ökning av inflationen, finns risk för att tolkningen är felaktig.

2.3 Ett försök till systematisering av resultaten i val- och popularitetsfunktionerna

Undersökningarna av utvärderingsfunktionerna har vanligen gett resultatet att ekonomiska faktorer haft betydelse för valresultaten och popularitetstalen. Men vissa undantag har framkommit. Detta torde leda till följande slutsats: Ekonomin är alltid en mer eller mindre viktig förklaringsfaktor för valresultaten, men under vissa förutsättningar är andra faktorer mer betydelsefulla, och andra faktorer kan också påverka hur ekonomin uppfattas av befolkningen. Resultatet blir att den ekonomiska utvecklingen får större eller mindre betydelse för valresultatet och partipopulariteten.

Det förefaller därför rimligt att, efter att ha diskuterat hur sambandet mellan ekonomin och politiken har undersökts och bör undersökas, närmare söka systematisera forskningsresultaten och presentera hypoteser om sambanden mellan ekonomi och politik.

Följande tre frågor synes centrala:

- Under vilka *specifika förhållanden* kan sambandet tänkas existera?
- Under vilka förhållanden kan sambandet tänkas ändra *inriktning* eller bli *starkare*?
- När förefaller sambandet *inte* kunna existera?

Hur olika *regeringar* handhaft ekonomin och vilka resultat detta fått ger väljarna erfarenheter som förändras över tiden. Detta kan resultera i att en likartad ekonomisk utveckling bedöms med olika måttstock.⁸⁹ Därmed skulle väljarnas reaktioner på den ekonomiska utvecklingen variera.

Regeringar som av väljarna anses för svaga förefaller inte hållas ansvariga för tillståndet i ekonomin. Exempel på svaga regeringar kan vara de som bara suttit kort tid och därefter blir föremål för nytt val eller ombildats, expeditonsministärer samt minoritetsregeringar med svag parlamentarisk förankring. De sistnämnda genom sina sämre möjligheter att få igenom sina förslag ograde i parlamentet.

Enligt Jonung och Wadensjös undersökning av de svenska valresultaten var det de val där expeditonsministärer hade styrt före valet som inte gick att förklara med ekonomiska faktorer. Orsaken till detta skulle vara att det för väljarna varit oklart vilket parti som varit regeringsparti.⁹⁰

Lybeck anförde regeringarnas svaghet som skäl till att tillståndet i ekonomin inte skall ha påverkat de borgerliga popularitetstalen 1976–1982.⁹¹

Det anses också kunna föreligga svårigheter att finna någon ansvarig vid koalitionsregeringar med bred majoritet av väljarna bakom sig.⁹² Detta kan dock kontrolleras mot bakgrund av att partiet med regeringschefsposten, den centrala positionen i regeringen, hålls ansvarig för den förda politiken.

En annan orsak till att regeringen inte behöver ta ansvaret för ekonomin kan vara att väljarna anser att det är externa faktorer i världsekonomin typ internationell konjunktur, oljekris etc som bestämmer utvecklingen.⁹³ Den nuvarande regeringens möjligheter att kontrollera ekonomin skulle vara liten.

Regeringarna kan också anses sakna möjlighet att styra ekonomin så snabbt eller ordentligt som den skulle önska. Därmed kan den tidigare regeringen fortfarande ges ansvarighet för läget i ekonomin.⁹⁴ Regeringarna skulle således påläggas större ansvarighet ju längre tiden går under en mandatperiod, och även in i nästa period oberoende av om oppositionen har vunnit valet.

Egenskaper hos *väljarna* kan också medföra att sambanden inte förefaller existera. Väljarna kan tänkas grunda sin utvärdering på en jämförelse mellan ett hypotetiskt ekonomiskt läge om oppositionen innehaft regeringsmakten och den verkliga situationen. (Jämför Downs.) Detta har ej undersökts, men det är teoretiskt möjligt att jämföra det aktuella läget med en trolig ekonomisk utveckling under oppositionen representerad av en framskrivning av situationen under tidigare regering.

För att en förklaringsfaktor skall ha något förklaringsvärde behöver den ha en viss storlek. Det förefaller rimligt att anta att förändringen av ekonomin behöver uppnå en viss storlek eller befinna sig på en anmärkningsvärd nivå för att den skall få effekt på väljarbeteendet.

Lybeck menade att de kraftiga förändringarna i makroekonomin 1969–72 var de enda som signifikant påverkade popularitetstalen 1970–1982.⁹⁵

Det har diskuterats om inte väljarna enbart bestraffar regeringar för dåliga tider men inte belönar dem för goda tider. Kanske uppfattas enbart dåliga tider som så anmärkningsvärda att väljarna tar hänsyn till dem vid sitt partival.⁹⁶ En på detta sätt kvalificerad hypotes om hur ekonomin påverkar väljarbeteendet är fullt möjlig att testa empiriskt.

Det är också möjligt att väljarna först efter den Keynesianska revolutionen, då regeringarna tog ansvar för ekonomins inriktning och hade instrument för att styra den, hållit regeringarna ansvariga för ett otillfredsställande tillstånd i ekonomin. Därmed skulle samband saknas för den tidigare perioden.⁹⁷

Väljarnas utvärdering av regeringsresultaten kan domineras av deras bedömning av icke-ekonomiska faktorer.⁹⁸ Det rör sig här om regeringarnas handlande på andra områden. Viktigt är regeringars handhavande av politiska problem som oenighet inom regeringen, inrikespolitiska skandaler samt utrikespolitiska kriser och krig.

Enligt Rydé var det framförallt krigsvalen som inte kunde förklaras med ekonomiska faktorer. Dessa skulle

istället påverkas av icke-konjunkturella faktorer.⁹⁹

Lybeck visar att politiska skandaler och interna stridigheter missgynnade regeringspartierna i slutet av 1970-talet.¹⁰⁰ Ofta kan det här handla om enskilda politiska händelser som väljarna reagerat på.

Väljarna kan tänkas bedöma händelserna under borgerliga contra socialdemokratiska regeringar efter olika måttstockar. Traditionellt har bekämpande av arbetslösheten ansetts vara mer betydelsefullt för det socialdemokratiska partiet och dess väljare och bekämpande av inflationen som mer betydelsefullt för de borgerliga partierna och dess väljare. Av detta skäl kan det tänkas att väljarna låter dessa frågor väga olika tungt beroende på vilket parti som har regeringsmakten. Hypotetiskt kan sambanden gå åt båda hållen. Antingen bedöms profilfrågan väga tyngre beroende på att det var den som man önskade förbättringar i genom regimskiftet eller så bedöms den andra faktorn hårdare beroende på att här förefaller finnas ett alternativ med visst förtroende att vända sig till.

Med västtyska data försökte Frey undersöka om sambandet ekonomi-politik har olika utseende beroende på vilket parti som innehar regeringsmakten. Oturligt nog samvarierade regeringsinnehavaren med tidsperioderna under efterkrigstiden, varför dessa faktorer inte kunde isoleras ifrån varandra.¹⁰¹ Vad den minskade negativa effekten av inflationen och den ökade negativa effekten av arbetslösheten berodde på borde nu kunna utredas genom jämförelse med data från perioden efter det senaste kristdemokratiska maktövertagandet.

En annan utgångspunkt som väljarna utnyttjar för att utvärdera det ekonomiska läget är prioriteringen av de ekonomiska indikatorerna. Väljarnas reaktioner kan vara olika beroende på hur dessa bedöms i förhållande till varandra. Om väljarna t ex förändrar sin prioritering och anser att betydelsen av inflationen har ökat, och om de tar större hänsyn till denna vid sitt val av parti, förändras utvärderingsfunktionens utseende. Orsaker till detta kan t ex vara de olika partiernas försök att skapa en bild av sig och oppositionen i en prioriterad fråga.¹⁰²

Väljarnas kunskaper om samhällsekonomin utveckling kan tänkas ha ökat med mediavärldens utveckling. Detta skulle leda till att sambanden mellan politiskt ställningstagande och ekonomins utveckling skulle bli starkare över tiden. Så blir naturligtvis inte fallet om utvärderingen i huvudsak gäller den egna ekonomins utveckling.

Betydelsen av en större kunskap om den ekonomiska politikens uppläggning kan också tillämpas på den enskilde individen. Jonung och Wadensjö angav som en orsak till att de äldre i mindre utsträckning påverkades av arbetslöshetens utveckling, att de genom sin större förvärvade kunskap är mer rationella och genomskådar

en valtaktiskt upplagd politik efter erfarenhet av olika konjunkturcykler.¹⁰³

Invändningar måste riktas mot denna förklaring. Den bygger på att regeringarna försökt och lyckats manipulera ekonomin i valtaktiskt syfte. Detta är, som nedan kommer att visas, minst sagt tveksamt, åtminstone vad gäller Sverige. Teorin är vidare inte förenlig med ett synsätt där olika regeringar verkligen är olika skickliga i att bemästra den ekonomiska situationen. Om den ekonomiska utvecklingen beror på att regeringen fört en lyckosam ekonomisk politik, utan valtaktiska inslag, vore det snarare rationellt att bedöma regeringen efter hur ekonomin utvecklats.

Hibbs och Madsen presenterade modeller som tog hänsyn till hur ekonomin utvecklats under hela mandatperioden och inte enbart det aktuella läget. Sambanden blev starkare för den mer sofistikerade modellen. Detta stödjer istället en hypotes om att väljarna bedömer regeringen på längre sikt och därmed kan genomskåda kortsiktiga förbättringar och också gjort det. Slutsatsen blir att väljarna varit rationella, men att rationaliteten leder till ett annat beteende än det som Jonung förutsätter. Detta betyder dock inte att väljarnas ökade kunskaper saknar betydelse men betydelsen blir en annan.

Massmediernas och partiernas presentationer av regeringens och oppositionens meriter kan tänkas ha effekter på väljarna. Det kan räcka med att föra ut kunskaper om den ekonomiska utvecklingen för att påverka. Först när verkligheten inte tål att få tala för sig själv tillgrips andra metoder som marknadsföring resp. diskreditering.

Individernas egenintresse av olika ekonomiska faktorer varierar beroende på i vilken livssituation de befinner sig. Jonung och Wadensjö anförde de yngres större risk för egen arbetslöshet som orsak till att de var känsligare för arbetslösheten än övriga åldersgrupper.¹⁰⁴

Mot denna förklaring skulle tala att Jonung och Wadensjö själva visat att väljarna *inte* tog större hänsyn till arbetslösheten i den egna gruppen än till värdet i hela befolkningen, snarare tvärtom.¹⁰⁵ Så borde inte vara fallet om hypotesen om växlande egenintresse skulle få stöd.

Genom understöd från staten kan kostnaderna av en ekonomisk nedgång minska för den enskilde. Kompensationen sjunker i omfattning vid en uppgång. Detta skulle leda till minskade effekter av de ekonomiska förhållandena på de politiska ställningstagandena.¹⁰⁶ Om så är fallet skulle kunna prövas genom att till de ekonomiska utvärderingsfaktorerna foga mått på samhällets sociala service.

Ett intressant och viktigt fall är när väljarna baserar sin utvärdering på en felaktig bild av regeringens politikresultat eller på oppositionens tidigare resultat. Detta kan förutsättas bero på påverkan från massmedia och/

eller partierna, som försöker framställa den ekonomiska utvecklingen i så lämplig dager som möjligt för att gynna regering respektive opposition.¹⁰⁷

När väljarnas ställningstaganden inte alls eller i mycket liten utsträckning påverkas av en utvärdering av regeringens eller oppositionens politik saknar utvärderingsansatsen förklaringskraft. Valkampanjen kan tex istället domineras av partiernas program, kandidater eller handlingskraft inför framtiden utan att dessa egenskaper kan knytas tillbaka till vad som tidigare hänt.

Följande uppställning sammanfattar tankegångarna i avsnitt 2.3:

3. Policyfunktioner

3.1 Förutsättningar

Existensen av policyfunktionen bygger på att två förutsättningar är uppfyllda. Regeringspartierna måste tro att väljarnas agerande på valdagen och därmed partiernas röstetal styrs av *ekonomiska* faktorer. Vidare måste regeringen ha förmåga att *påverka* den ekonomiska utvecklingen så att högkonjunkturen sammanfaller med valåren och recessioner uppstår under mellanvalsperioderna.¹⁰⁸ Resultatet blir då att en politisk konjunkturcykel uppstår.

Den politik som en dylik manipulativ regering bör föra brukar anses se ut enligt följande: Omedelbart efter att ha blivit vald ska regeringen inta en deflationistisk politik genom att öka arbetslösheten och därmed bekämpa inflationen. Därefter bör arbetslösheten reduceras kontinuerligt under mandatperioden för att den skall vara minimal och fortfarande sjunkande vid valet. Expansionen bör vara större ju mer återvalet tycks vara hotat och ju närmare valdagen kommer. Vid valet är inflationstakten, som stiger med viss eftersläpning, ännu relativt låg. Ökningen är inte tillräcklig för att neutralisera de positiva verkningarna av den expansionistiska politiken på arbetslöshetsbekämpningen och tillväxten i realinkomsten. Inflationseffekten kommer inte att slå igenom med full kraft förrän efter valet, vilket ju förhoppningsvis redan är vunnet.¹⁰⁹

En dylik politik förutsätter dock en snabb glömska hos väljarna, detta då de antas rösta på partier som erbjuder låg arbetslöshet vid valtillfället, men vilken kommer att producera högre inflation i framtiden.¹¹⁰ Väljarna antas också bortse från det ekonomiska läget under åren före valåret.

3.2 Undersökningar av policyfunktioner för Sverige

Lindbeck (1975) studerade sambandet mellan efterkrigstidens konjunkturutveckling och valår. Att denna

Tabell 3 Presenterade hypoteser angående sambandet ekonomi-politik

	Egenskaper hos regeringarna	Egenskaper hos väljarna
Att väljarna utvärderar regeringarnas ekonomiska politik gäller under vissa omständigheter		<ul style="list-style-type: none"> - Väljarna jämför det aktuella politikresultatet med en framställning av oppositionens tidigare politik - Ekonomiska förändringar behöver uppnå viss styrka - Enbart negativ utveckling av ekonomin påverkar - Enbart efter den Keynesianska rev. anses regeringen kontrollera ekonomin - Väljarna utvärderar också icke-ekonomiska faktorer
Inriktningen/styrkan i väljarnas utvärdering av regeringarnas ekonomiska politik varierar	<ul style="list-style-type: none"> - Regeringarnas tidigare handhavande av ekonomin påverkar utvärderingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Inriktningen varierar beroende på väljarnas uppfattningar/bilder av partierna - Inriktningen varierar beroende på att väljarnas attityder till de ekonomiska indikatorerna förändras - Massmedieutvecklingen har ökat informationen om den ekonomiska utvecklingen - Väljarnas utvärdering påverkas av ökade kunskaper om den ekonomiska utvecklingen - Massmedia och parti för ut den ekonomiska utvecklingen vilket ökar påverkan - Individernas egenintresse av ekonomiska faktorer varierar beroende på livssituationen - Sociala hjälpåtgärder minskar effekten av ekonomiska förhållanden
Väljarnas utvärdering av regeringarnas ekonomiska politik existerar inte	<ul style="list-style-type: none"> - Regeringarna har suttit kort tid - Minoritetsregeringar med svagt stöd i parlamentet - Expeditionsministärer - Koalitionsregeringar med bred majoritet - Externa faktorer gör regeringen maktlös 	<ul style="list-style-type: none"> - Väljarna baserar sin utvärdering på felaktig information från partier och/eller massmedia - Väljarna baserar sitt ställningstagande inte på utvärdering utan på bedömningar av framtiden

tidsperiod valdes motiverade författaren med att det skulle vara först efter det andra världskriget som regeringarna hade tillgång till den kunskap och de instrument som fordras för att medvetet och systematiskt påverka konjunkturutvecklingen.¹¹¹

Författaren fann att regeringarna i Sverige, i samband med valen 1960, 1964 och 1968, genom tur eller skicklighet lyckades uppnå en lämplig ekonomisk situation under valåret, (fallande arbetslöshet och fortfarande långsam stegring av inflationen). Vid valen på 1950- och 1970-talen tycks de däremot inte ha lyckats styra den ekonomiska utvecklingen på ett lika bra sätt.

Sammanfattningsvis menade dock Lindbeck att rege-

ringarna föreföll att ha lyckats manipulera ekonomin ganska väl ur en valtaktisk synvinkel.¹¹²

Att genom konjunkturpolitiken skapa sk valcykler har i Lindbecks efterföljd studerats av Jonung (1981 och 1985). Både Lindbeck och Jonung presenterade enbart figurer och diagramjämförelser.

Jonungs studier av konjunkturcykeln 1969–1984 gav ett svagt stöd för uppfattningen att den ekonomiska politikens uppläggning i Sverige påverkats av tidpunkten för riksdagsvalen. Bl a tycktes regeringen ha "sparat" höjningar av skatter och avgifter till tiden efter ett val. Huvudresultatet var dock att det finns föga stöd för åsikten att regeringen lyckats åstadkomma en klart valtak-

tiskt betingad konjunkturcykel.¹¹³

Madsen (1980) har också undersökt de svenska regeringarnas beteende under tidsperioden 1956–75. Han fann däremot inga tendenser till minskad arbetslöshet eller till ökade centrala statliga utgifter under valåren.¹¹⁴

Lybeck (1983a, 1983b och 1985) fann inte heller några tendenser till att regeringarna i Sverige systematiskt sökte manipulera ekonomin före valen under mandatperioderna 1970–82. Ett undantag redovisades dock, den liberala minoritetsregeringen 1978–79 sökte stimulera ekonomin inför valet. Tendensen var tydligast vad gäller transfereringarna till hushållen, som ökade mycket kraftigt under våren 1979.¹¹⁵

Lybecks resultat tydde på att de socialdemokratiska regeringarna 1970–76 inte alls medvetet sökte påverka ekonomin som reaktion på konjunkturutvecklingen. De borgerliga regeringarna 1978–79 och 1979–82 föreföll däremot att ha sökt motverka den ökande arbetslösheten med ökade statliga utgifter.¹¹⁶

Huvudresultaten i undersökningarna av policyfunktioner presenteras i nedanstående tabell.

3.3 Kommentarer

De olika studierna har alltså även för samma tidsperioder givit olikartade resultat. En orsak till detta kan vara skillnader i analysinstrument. De avancerade analyserna (Madsen och Lybeck) redovisade inga samband, medan det förhållandet att det kan vara lättare att upptäcka sammanträffanden vid diagramjämförelser, (jfr Lindbeck och Jonung), lett författarna till slutsatser om vissa samband.

En annan orsak till de skilda resultaten kan vara att varierande indikatorer på såväl regeringarnas åtgärder som ekonomins utveckling har utnyttjats. Den varierande uppläggningskontrasterar mot de mer likartade studierna av utvärderingsfunktionerna.

Det är dock inte bara en fråga om teknik utan framförallt om ansats. Även om en regering sökt påverka ekonomin i valtaktisk riktning är det inte säkert att man lyckats. Ej heller är det säkert att en ekonomi som utvecklar sig lämpligt i förhållande till valtillfällena beror på regeringens försök till manipulation. Både Lindbeck och Jonung betonar svårigheterna för regeringarna att självständigt bestämma hur konjunkturcykeln tidsmässigt skall förlöpa i en starkt utlandsberoende ekonomi som den svenska.¹¹⁷

Tabell 4 Policyfunktioner för Sverige (signifikanta samband)

Studie (tidsperiod) Beroende variabler	Oberoende variabler Regeringsfärg	Valår
Madsen (1980) (1956–1975)		
Statliga utgifter	–	Nej
Arbetslöshet	Nej	Nej
	Oberoende variabler Arbetslöshet	Tidstrend
Lybeck (1983b och 1985) (1970–1973)		
Transfereringar	Nej	Nej
Centrala statliga utgifter	Nej	Nej
Disponibel inkomst	Nej	Nej
(1973–1976)		
Transfereringar	Nej	Nej
Centrala statliga utgifter	Nej	Nej
Disponibel inkomst	Nej	Nej
(1976–1979)		
Transfereringar	Ja	Ja (ökande)
Centrala statliga utgifter	Nej	Nej
Disponibel inkomst	Nej	Nej
(1979–1982)		
Transfereringar	Ja	Nej
Centrala statliga utgifter	Ja	Ja (minskande)
Disponibel inkomst	Nej	Nej

För att kunna isolera valcykler från andra influenser på ekonomin måste teoretiskt formulerade modeller över regeringens handlande för att skapa valcykler ställas upp och testas mot empirin på statistisk väg.

Lybeck har kritiserat tidigare undersökningar av politisk-ekonomiska modeller på bl a dessa punkter. Han menar att några företeelser måste undersökas före det att förekomsten av valcykler kan konkluderas: Regeringar av olika politisk färg kan ha olika preferenser i utgångsläget för t ex full sysselsättning contra prisstabilitet, den internationella ekonomiska utvecklingen har inflytande på den nationella ekonomin och den ekonomiska strukturen, i form av tvång att balansera budget och bytesbalans och byråkratin i landet sätter också begränsningar för möjligt handlande. Lybeck menar sammanfattningsvis att den ekonomiska strukturen måste modelleras mer realistiskt.¹¹⁸

Lybeck fann dock inget stöd för att det skiljer i regeringsbeteende ens mellan i opinionsmätningar starka eller svaga regeringar, vilket skulle talat för försök att skapa valcykler som reaktion på svagt popularitetsläge. Socialistiska contra borgerliga regeringar tycks ej heller föra olika politik vid hög popularitet, ej heller tycks den ekonomiska strukturen haft betydelse för regeringsbeteendet. En svag effekt tycks dock den internationella ekonomiska utvecklingen haft.¹¹⁹

Att se klar valcykel i den ekonomiska utvecklingen saknas betyder inte att regeringen inte försökt styra ekonomin för att påverka valutgången. Det är viktigt att skilja mellan indikatorer på att regeringarna sökt påverka ekonomin i valstrategisk riktning och på att dessa också givit resultat i form av t ex minskad arbetslöshet inför valet.

Följande översikt visar på de olika undersökningarnas resultat vad gäller regeringarnas försök och förmåga att styra ekonomin i valtaktisk riktning.

Huvudintrycket av uppställningen är att regeringarna i mycket liten omfattning lyckats styra konjunkturutvecklingen valtaktiskt – om detta är forskarna relativt eniga. Undantaget är enligt Lindbeck 1960-talet. Här

ger dock Madsen ett annat resultat. Vad gäller om regeringarna har försökt skapa valcykler är oenigheten stor. Även här redovisar de avancerade undersökningarna överlag mer negativa resultat. Oenigheten gäller också inom samma tidsperioder. Ett klart exempel på ett försök till valtaktisk styrning av ekonomin finns: folkpartiregeringen 1978–79.

Att regeringarna inte lyckats skapa valcykler kan bero på att det tar för lång tid att ändra på den ekonomiska politiken för att reaktionerna på popularitetstal skall hinna få effekt i tid, liksom på att regeringarna har för dålig kunskap och för dåliga prognoser för att kunna sätta in rätt åtgärder på ett systematiskt sätt.¹²⁰

4. Sammanfattning

Inledningsvis diskuterades de antaganden (hämtade från Public Choice och statsvetenskapen) som ingår i den moderna politiska ekonomin. De viktigaste av dessa är att individen ses som en egoistisk, rationell nyttomaximerare samt det nära beroendeförhållande som anses föreligga mellan ekonomin och politiken.

Redovisningen av undersökningarna av ekonomins påverkan på de svenska valresultaten tyder på att valresultaten påverkats av den ekonomiska tillväxten/konjunkturutvecklingen under året innan valet.

Vad gäller regeringarnas popularitetstal synes de socialdemokratiska regeringarna 1967–1976 ha varit känsliga för höjd arbetslöshet men inte för den ekonomiska tillväxten. Oenighet råder om inflationen har påverkat popularitetsläget.

Ännu större är oenigheten om de borgerliga regeringarna 1976–1982 behövt vidkännas ett förändrat popularitetstäläge beroende på det ekonomiska tillståndet. Undersökningarnas resultat ger ett splittrat, men huvudsakligen negativt, svar på denna fråga.

Ett försök till systematisering av resultaten i undersökningarna av utvärderingsfunktionerna företogs också. Här presenterades hypoteser om sambandets existens och styrka.

Resultaten av studierna av policyfunktionerna för

Tabell 5 Regeringarnas försök och förmåga att skapa valcykler

	Ej försökt	Försökt
Kan ej	Madsen (1980) Lybeck (1983b och 1985)	Lindbeck (1975) Jonung (1981) Jonung (1985) Lybeck (1983b och 1985)
Kan		Lindbeck (1975)

Sverige redovisar närmast genomgående att regeringarna inte lyckats påverka ekonomin i valtaktisk riktning. Ett noterbart försök redovisas: den folkpartistiska regeringen 1978–1979 som genom ökade transfereringar försökte förbättra sina chanser i valet.

Undersökningarna av de politisk-ekonomiska sambanden kan sammanfattningsvis sägas vara utsatta för främst två olika problem. Det finns ett teoretiskt problem att inferera individuellt beteende från fakta på aggregatnivå. För att förstå dynamiken hos den allmänna opinionen är det idealt sett nödvändigt att förstå den på individnivå. Dessutom existerar empiriska och statistiska problem. Det gäller här svårigheter att specificera ekvationer korrekt och att mäta ekonomiska och politiska variabler på ett enligt teorin korrekt sätt.

Anders Håkansson

Noter och källhänvisningar

- * För synpunkter på tidigare utkast vill jag tacka Rolf Jonsson, Bengt Lundell, Bo Rothstein, Anders Sannerstedt och Torbjörn Vallinder.
- 1 Frey (1978a) sid vii ff.
 - 2 Buchanan (1978) sid 3f och Frey (1978a) sid 5f. Detta gäller de klassiska nationalekonomerna men även marxismen som i huvudsak behandlade den ekonomiska basen i samhället. Se Ljungberg (1986) sid 27.
 - 3 Åkerman (1946) och Kirchgässner (1976) sid 2.
 - 4 Frey (1978a) sid vii.
 - 5 Ljungberg (1986) sid 28.
 - 6 Frey (1978a) sid vii och 38ff.
 - 7 Ibid sid 66 och Ljungberg (1986) sid 30.
 - 8 Buchanan (1978) sid 3 och Mueller (1979) sid 1.
 - 9 Ljungberg (1986) sid 30f och Buchanan (1978) sid 4 och 17.
 - 10 Muller (1979) sid 1.
 - 11 Myhrman i Tullock (1982) sid 7 och Buchanan (1978) sid 4. Jämför Lybeck (1983b) sid 2.
 - 12 Myhrman i Tullock (1982) sid 7.
 - 13 Frey (1979) sid 308.
 - 14 Tullock (1982) sid 16f, Frey (1979) sid 308f, Buchanan (1978) sid 4f och Frey (1978a) sid 6, 67 och 90.
 - 15 Tullock (1982) sid 19f och Frey (1979) sid 309.
 - 16 Tullock (1982) sid 16f, Frey (1979) sid 308f, Buchanan (1978) sid 3f och Frey (1978a) sid 67.
 - 17 Mueller (1979) sid 3 och 263f.
 - 18 Tullock (1982) sid 16f, Frey (1979) sid 308f och Mueller (1976) sid 416.
 - 19 Myhrman i Tullock (1982) sid 11.
 - 20 Kirchgässner (1976) sid 2.
 - 21 Mueller (1979) sid 97f. Antagandet har ifrågasatts och anses inte vara tillämpligt i alla lägen. (Se avsnitt 1.6.)
 - 22 Frey (1979) sid 310 och Frey (1978a) sid 90ff.
 - 23 Tullock (1982) sid 34 och Frey (1978a) sid 90ff.
 - 24 Mueller (1979) sid 98f och Frey (1978a) sid 90ff.
 - 25 Tullock (1982) sid 36f och Frey (1978a) sid 90ff.
 - 26 Mueller (1979) sid 148f.
 - 27 Frey (1979) sid 311.
 - 28 Ibid.
 - 29 Jonung (1985) sid 26.
 - 30 Lybeck (1983b) sid 2, Whiteley (1984) sid 8, Mueller (1979) sid 154, Jonung (1985) sid 26, Tullock (1982) sid 19f och Lybeck (1983a) sid 314.
 - 31 Frey (1978a) sid 123.
 - 32 Frey (1978a) sid 125f och 144 och Lybeck (1983b) sid 3. Jämför Frey (1979) sid 312.
 - 33 Mer avancerade modeller har presenterats, men inte undersökts för svenska förhållanden.
 - 34 Jämför Holmberg (1984) sid 120ff, 210 och 326.
 - 35 Lybeck (1983b) sid 3f och Kirchgässner (1976) sid 5f.
 - 36 Frey (1978b) sid 104.
 - 37 Lybeck (1985) sid 136ff och Frey (1978b) sid 104.
 - 38 Frey (1978b) sid 104.
 - 39 Frey (1979) sid 311.
 - 40 Jonung och Wadensjö (1979b) sid 347.
 - 41 Åkerman (1946) sid 96.
 - 42 Rydén (1950) sid 336.
 - 43 Jonung och Wadensjö (1979a) sid 111.
 - 44 Ibid sid 113f.
 - 45 Madsen (1980) sid 18.
 - 46 Ibid sid 22.
 - 47 Jonung och Wadensjö (1979a) sid 114.
 - 48 Schmidt (1984) sid 18.
 - 49 Schmidt (1983) sid 14f och Schmidt (1984) sid 18ff.
 - 50 Schmidt (1983) sid 14f och Schmidt (1984) sid 6 och 18ff.
 - 51 Jonung och Wadensjö (1979a) sid 113f.
 - 52 Madsen (1980) sid 15f.
 - 53 Whiteley (1984) sid 5 och Holmberg och Petersson (1980) sid 123ff.
 - 54 Kirchgässner (1976) sid 109ff.
 - 55 Carlsson, Dahlberg och Rosengren (1981) sid 227ff.
 - 56 Ibid sid 237f.
 - 57 Sigelman (1983) sid 312f.
 - 58 Ibid sid 313f.
 - 59 Jonung och Wadensjö (1979b) sid 349ff.
 - 60 Ibid sid 348.
 - 61 Ibid sid 350.
 - 62 Hibbs och Madsen (1981) sid 35ff.
 - 63 Ibid sid 39ff.
 - 64 Ibid sid 42ff.
 - 65 Ibid sid 40.
 - 66 Ibid sid 45.
 - 67 Ibid sid 45f.
 - 68 Jonung och Wadensjö (1981) sid 1.
 - 69 Ibid sid 2f.
 - 70 Ibid sid 6.
 - 71 Ibid sid 6ff och Jonung (1985) sid 29f.
 - 72 Ibid sid 7.
 - 73 Lybeck (1983b) sid 30.
 - 74 Ibid sid 39.
 - 75 Ibid sid 39f.
 - 76 Ibid sid 39ff.
 - 77 Lybeck (1985) sid 143.

- ⁷⁸ Ibid sid 144 och 149.
⁷⁹ Ibid sid 144.
⁸⁰ Lybeck (1983b) sid 42 och Lybeck (1985) sid 149.
⁸¹ Se exempelvis Jonung och Wadensjö (1979b) sid 346 (Signifikanta i andra länder).
⁸² Hibbs och Madsen (1981) sid 33ff.
⁸³ Jonung och Wadensjö (1979b) sid 347f.
⁸⁴ Ibid.
⁸⁵ Holmberg (1984) sid 118ff.
⁸⁶ Se t ex Kirchgässner (1976) sid 110.
⁸⁷ Exempel är Downs teori om "Coalition of minorities", smekmånad för valsegraren så att alla vill hålla på vinnaren samt successivt förbrukande av ett förtroendekapital beroende på att vallöften inte kan uppfyllas. Den senare från Lybeck (1983a) sid 315.
⁸⁸ Frey (1979) sid 316.
⁸⁹ Jämför Madsen (1980) sid 20f.
⁹⁰ Jonung och Wadensjö (1979a) sid 113f.
⁹¹ Lybeck (1985) sid 144 och 149.
⁹² Schmidt (1984) sid 18 och Madsen (1980) sid 19.
⁹³ Madsen (1980) sid 26.
⁹⁴ Frey (1978a) sid 145.
⁹⁵ Lybeck (1985) sid 144.
⁹⁶ Madsen (1980) sid 25.
⁹⁷ Frey (1979) sid 315 och Madsen (1980) sid 26.
⁹⁸ Schmidt (1983) sid 15, Schmidt (1984) sid 20 och Rydé (1950) sid 336.
⁹⁹ Rydé (1950) sid 336.
¹⁰⁰ Lybeck (1983b) sid 42 och Lybeck (1985) sid 149.
¹⁰¹ Frey (1979) sid 316.
¹⁰² Jonung (1985) sid 31.
¹⁰³ Ibid sid 29f.
¹⁰⁴ Ibid.
¹⁰⁵ Jonung och Wadensjö (1981) sid 7.
¹⁰⁶ Schmidt (1984) sid 20 och Madsen (1980) sid 21.
¹⁰⁷ Schmidt (1984) sid 18 och Jonung (1985) sid 37f.
¹⁰⁸ Lybeck (1983a) sid 313f.
¹⁰⁹ Frey (1978b) sid 95ff och 106.
¹¹⁰ Mueller (1979) sid 152.
¹¹¹ Lindbeck (1975) sid 54.
¹¹² Ibid sid 56ff.
¹¹³ Jonung (1985) sid 34ff.
¹¹⁴ Madsen (1980) sid 36ff.
¹¹⁵ Lybeck (1983b) sid 46ff och (1985) sid 144ff och 150 samt (1983a) sid 322. Då den folkpartistiska regeringen tillträdde först under hösten 1978 finns det skäl att anta att i vart fall vissa av utgiftsbesluten fattats redan av den tidigare regeringen.
¹¹⁶ Lybeck (1983b) sid 46ff och (1985) sid 144ff. Orsaken till detta oväntade resultat är oklar. För att undersökningstekniska problem skall kunna uteslutas bör en förnyad analys företas.
¹¹⁷ Jonung (1981) sid 139ff och Jonung (1985) sid 32ff. Jämför Frey (1978b) sid 103 och (1978a) sid 140.
¹¹⁸ Lybeck (1985) sid 136ff.
¹¹⁹ Ibid sid 144ff.
¹²⁰ Lybeck (1983a) sid 319.
- Litteratur*
- Berg, E (1984): Den ekonomiska människan i politiken, *Häftet för Kritiska Studier* 1984:3.
 Buchanan, J M (1978): From Private Preferences to Public Philosophy: The Development of Public Choice. I Buchanan et al: *The Economics of Politics*. IEA, London 1978.
 Carlsson, G, Dahlberg, A och Rosengren, K E (1981): Mass Media Content, Political Opinions, and Social Change Sweden, 1967–1974. I Rosengren K E (red): *Advances in Content Analysis*. SAGE, Beverly Hills/London 1981.
 Downs, A (1957): *An Economic Theory of Democracy*. Harper and Row, New York 1957.
 Frey, B S (1978a): *Modern Political Economy*. Martin Robertson, Oxford 1979.
 Frey, B S (1978b): The Political Business Cycle: Theory and Evidence. I Buchanan et al: *The Economics of Politics*. IEA, London 1978.
 Frey, B S (1979): Politometrics of Government Behavior in a Democracy, *Scandinavian Journal of Economics* 1979:2.
 Gilljam, G och Nilsson, L (1985): Svenska folkets åsikter om den offentliga sektorn, *Statsvetenskaplig tidskrift* 1985:2.
 Hibbs, D A och Madsen, H J (1981): The Impact of Economic Performance on Electoral Support in Sweden, 1967–1978, *Scandinavian Political Studies* 1981:1.
 Hindess, B (1985): Rationell beslutsteori och politisk analys, *Häftet för Kritiska Studier* 1985:2.
 Holmberg, S (1984): *Väljare i förändring*. Liber, Stockholm 1984.
 Holmberg, S och Petersson, O (1980): *Inom felmarginalen. En bok om politiska opinionsundersökningar*. Liber, Stockholm 1980.
 Jonung, L (1981): Prisregleringens politiska ekonomi. Några observationer. I Prisreglering mot inflation? Bilaga 2 till *SOU 1981:41*.
 Jonung, L (1985): Konjunkturer och politiska förändringar i Sverige. *Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalstidskrift* 1985:2.
 Jonung, L och Wadensjö, E (1979a): Ekonomi och politik i Sverige 1896–1948. En kommentar till en artikel av Kurt Rydé, *Statsvetenskaplig tidskrift* 1979:2.
 Jonung, L och Wadensjö, E (1979b): The Effect of Unemployment, Inflation and Real Income Growth on Government Popularity in Sweden, *Scandinavian Journal of Economics* 1979:2.
 Jonung, L och Wadensjö, E (1981): *Popularity Functions for Sweden – A Disaggregated Approach. Some Preliminary Remarks*, Paper presenterat på Public Choice Societys möte, Oxford 1981.
 Kirchgässner, G (1976): *Rationales Wählerverhalten und optimales Regierungsverhalten*. University of Konstanz 1976.
 Kramer, G H (1971): Short-Term Fluctuations in US Voting Behavior, 1896–1964, *American Political Science Review* 1971:1.

- Lewis-Beck, M (1986): Comparative Economic Voting: Britain, France, Germany and Italy, *American Journal of Political Science* 1986:2.
- Lindbeck, A (1975): Konjunkturer, politik och utlandsberoende. *Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartals-tidskrift* 1975:2.
- Ljungberg, B (1986): Välfärdsstatens politiska ekonomi, *Bokbox* 1986:1.
- Lybeck, J A (1983a): Finns det en politisk konjunkturcykel i Sverige? *Ekonomisk Debatt* 1983:5.
- Lybeck, J A (1983b): *A Simultaneous Model of Politico-Economic Interaction in Sweden*, Paper presenterat på Public Choice Society's möte, Hanstholm 1983.
- Lybeck, J A (1985): A Simultaneous Model of Politico-Economic Interaction in Sweden, 1970–82, *European Journal of Political Research* 1985:2.
- Madsen, HJ (1980): Electoral Outcomes and Macro-Economic Policies: The Scandinavian Cases. I Whiteley, P (red): *Models of Political Economy*. SAGE, Beverly Hills/London 1980.
- McLean, I (1986): Some Recent Work in Public Choice, *British Journal of Political Science* 1986:3.
- Mueller, D (1976): Public Choice: A Survey, *Journal of Economic Literature* 1976:1.
- Mueller, D (1979): *Public Choice*. Cambridge University Press, Cambridge 1979.
- Rydé, K (1950): Ekonomi och politik: Konjunkturer och allmänna val till riksdagens andra kammare 1896–1948, *Statsvetenskaplig tidskrift* 1950:4.
- Schmidt, MG (1983): The Welfare State and the Economy in Periods of Economic Crisis: A Comparative Study of Twenty-three OECD Nations, *European Journal of Political Research* 1983:1.
- Schmidt, MG (1984): The Politics of Unemployment: Rates of Unemployment and Labour Market Policy, *West European Politics* 1984:3.
- Sigelman, L (1983): Mass Political Support in Sweden: Retesting a Political-Economic Model, *Scandinavian Political Studies* 1983:4.
- Tingsten, H (1946): Ekonomi och politik, recension av Åkerman, J: Ekonomiskt skeende och politiska förändringar, *Dagens Nyheter* 1946-05-10.
- Tullock, G (1982): *Den politiska marknaden*. Timbro samhällsdebatt, Stockholm 1982.
- Whiteley, P (1978): Public Choice: A Dissenting View. I Buchanan et al: *The Economics of Politics*. IEA, London 1978.
- Whiteley, P (1984): Inflation, Unemployment and Government Popularity – Dynamic Models for the United States, Britain and West Germany, *Electoral Studies* 1984:1.
- Åkerman, J (1946): *Ekonomiskt skeende och Politiska förändringar. Samhällsvetenskapliga studier 1*. CWK Gleerup, Lund 1946.

Amerikanska mellanval: slutet på historien

1. Inledning

Inför Ronald Reagans tredje val, sedan han 1980 i en jordskresseger valdes till USA:s president, kunde man konstatera att ingen innehavare av Vita Huset i modern tid åtnjutit en sådan popularitet. Hans opinionssiffror har konsekvent varit synnerligen goda. Amerikanerna syntes allmänt uppskatta den äldre herre som föreföll att bli endast den andre president efter kriget som kunnat sitta två perioder ut. Den förste var Eisenhower vilket nu uppammat många att söka likheter mellan de två. Likheterna är förstas påfallande i vissa avseenden: Eisenhower var före Reagan den äldste i Vita Huset, båda framträdde som gemytliga äldre herrar som utan att ta sitt ämbete alltför allvarligt, ändå med värdighet och vänlighet styrde landet. Båda kan säkert i den typologi som David Barber på sin tid redovisade i sin klassiska *The Presidential Character* (1972) inrangeras som passivt-positiva. De tycktes ha ett naturligt förhållande till makten och presidentämbetet, och inte som tex Richard Nixon och Jimmy Carter försöka vara högaktiva men ändå på något sätt inte föreföll trivas i rollen; denna typ av politiker kallar Barber aktivt-negativa.

Men det finns förstas också skillnader mellan de båda. Eisenhower var krigshjälten, vars skenbara lättja enligt många senare forskare dolde ett gott intellekt och viljestyrka bakom det fryntliga och något ovanpåflytande yttre. Eisenhower hade inte för inte utsetts att leda historiens hittills största invasionsföretag och varit NATO:s förste överbefälhavare. Ronald Reagans bakgrund var en annan och hans skicklighet har framför allt lyst igenom i hans vidunderliga förmåga att kommunicera med sina landsmän på ett språk som de förstår och känner sig hemma med. Reagan föreföll ha löst konservatismens eviga dilemma: hur skall man övertyga väljarna att stödja ens sak när man i grunden har en så pessimistisk syn på världen och dess problem? Reagan svarade med ett vänligt leende på läpparna att bara han fick deras röst skulle allt bli bra: man borde återvända till lyckligare tider med mindre statsingripanden, lägre skatter, mera helgd åt familjen m m. Efter Watergate och upplevelsen med den flitige byråkraten i Vita Huset, Jimmy Carter, gisslandramat i Teheran m m var Reagans budskap klart och lugnade.

Genom sin förmåga att ständigt kunna överföra sitt eget självförtroende till sina landsmän och genom dels en resolut utrikes- och försvarspolitik, dels en viss tur med den ekonomiska utvecklingen – möjligen, fast det är omdebatterat – understödd av en rätt radikal utbudsekonomisk politik, kunde Reagan länge behålla sin popularitetssiffror. Den kritik som kunde riktas mot honom fastnade inte, han blev den sk teflonpresidenten och kunde distansera sig från den politiska processens avvisi-